

Αρχαία ελληνικά Γ' Λυκείου

Διδαγμένο κείμενο

Πλάτωνος, Πρωταγόρας

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶν μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμοὺς τε ἰδρῦεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἠὔρετο. Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής —πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὕτω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική— ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὄτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἑρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ **δίκην**, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. Ἐρωτᾷ οὖν Ἑρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· "Πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; Νενέμνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι **δημιουργοί**· καὶ δίκην δὴ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω;" "Ἐπὶ πάντας," ἔφη ὁ Ζεὺς, "καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως."

1. Ποια στοιχεία, σύμφωνα με το κείμενο, θεωρούνται «πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί» καὶ πῶς συνέβαλαν στη σύσφιξη των ἀνθρώπινων σχέσεων καὶ στη διασφάλιση τῆς λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος;

Ὁ Δίας βλέποντας ὅτι τὸ ἀνθρώπινο εἶδος κινδυνεύει ἀπὸ τὴν ἀλληλοεξόντωση καὶ τὸν ἀφανισμό ἀπὸ τὰ ἄλλα ἰσχυρότερα ζῶα ἐρχεται νὰ συμπληρώσει τὰ δῶρα τοῦ Προμηθέα («Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»). Στέλνει μὲ τὸν Ἑρμῆ τὴν «αἰδῶ» καὶ τὴν «δίκην», βασικὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, ἀπαραίτητα γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ διατήρηση πολιτικῶν κοινοτήτων. Ἡ «αἰδῶς» εἶναι κυρίως τὸ αἰσθημα σεβασμοῦ ἐνὸς μέλους τῆς κοινότητος ἐναντὶ τῶν υπολοίπων, ὅλες οἱ ἠθικὲς ἀναστολές καὶ φόβοι ποὺ προφυλάσσουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ ἀντικοινωνικῆ συμπεριφορά (μὲ ἄλλα λόγια: ὁ αυτοσεβασμὸς, ἡ ντροπὴ ποὺ νιώθει ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἔχει προβῆ σὲ τέτοια συμπεριφορά). Σὲ ἓνα λεξικὸ μὲ τὸν τίτλο Ὅροι, τὸ ὁποῖο ἀνάγεται στὴν πλατωνικὴ Ἀκαδημία, ἡ αἰδῶς ὀρίζεται ὡς «ἐκούσια υποχώρηση ἀπὸ ἀπερίσκεπτη συμπεριφορά,

σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης». Το δίπολο των αρετών αιδώς και δίκη ισοδυναμεί με το σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του.

Η “δίκη” είναι η αίσθηση του σωστού, η δικαιοσύνη, ο σεβασμός στους γραπτούς νόμους. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η λέξη δίκη δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

Οι δύο αυτές ηθικές ιδιότητες εξασφαλίζουν αρμονία και τάξη στις πολιτικές κοινωνίες κάνοντας εφικτή την κοινή συμβίωση. Αποτελούν τις ενδιάθετες στον άνθρωπο προϋποθέσεις για την κατάκτηση της πολιτικής αρετής. Με την απόκτησή τους χαλιναγωγούνται τα κακά ένστικτα, όπως η ιδιοτέλεια, ο εγωισμός, η ανηθικότητα και υπερισχύουν η αλληλεγγύη, η ομόνοια και οι φιλικοί δεσμοί. Η υπακοή όμως σε αυτούς τους ηθικούς νόμους δε σχετίζεται με το φόβο της ποινής, αλλά είναι αποτέλεσμα της ηθικής ανωτερότητας του ανθρώπου. Οι δυο αυτές αξίες έγιναν το στολίδι της πόλης («κόσμοι») και συνέβαλαν στην εξέλιξη της κοινωνίας. Αποτελούν απαραίτητο στοιχείο κάθε προηγμένης ηθικά και πολιτιστικά κοινωνίας, θεμελιώνουν την ομαλή πρόοδο της πόλης και διασφαλίζουν το δημοκρατικό πολίτευμα, που προϋποθέτει άλλωστε, σύμπνοια, ισότητα και αλληλεγγύη.

2. Με ποια σημασία χρησιμοποιούνται οι παρακάτω λέξεις στο αρχαίο κείμενο και με ποια σήμερα : *μοίρα, δίκη, δημιουργοί* ;

Μοίρα : στα Ν.Ε σημαίνει το πεπρωμένο , το γραφτό

στα Α.Ε. σημαίνει μερίδιο, μέρος

Δίκη: στα Ν.Ε δικαστική διαδικασία

στα Α.Ε. το ορθό, το δίκαιο

Δημιουργοί : στα Ν.Ε. καλλιτέχνης, παραγωγός ενός έργου

στα Α.Ε. τεχνίτης